

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора педагогічних наук, професора,
заступника директора з науково-педагогічної роботи Дунайського інституту
Національного університету «Одеська морська академія»
Смирнкової Ірини Михайлівни,

на дисертацію **Шевченка Олександра Вікторовича**
«Формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх
військових журналістів у процесі фахової підготовки»
на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 011 – Освітні, педагогічні науки

Актуальність теми дослідження та зв'язок із планами відповідних галузей науки. В умовах повномасштабної збройної агресії проти України та загострення інформаційного протистояння військова журналістика набула стратегічного значення як елемент національної безпеки й інформаційної оборони держави. Сучасний військовий журналіст повинен не лише володіти фаховими журналістськими навичками, а й демонструвати високий рівень інформаційно-аналітичної компетентності, що забезпечує здатність здійснювати об'єктивний аналіз, перевірку й інтерпретацію даних, ухвалювати оперативні рішення та ефективно протидіяти дезінформації й пропаганді.

Зміна характеру воєнних дій, розширення використання цифрових технологій і медіаінструментів, збільшення ролі психологічних та інформаційних операцій зумовлюють потребу у підготовці фахівців нового покоління, здатних діяти в умовах гібридних та інформаційних війн. Формування інформаційно-аналітичної компетентності стає ключовою умовою якісної підготовки майбутніх військових журналістів, оскільки поєднує професійну майстерність з умінням працювати в екстремальних ситуаціях, зберігати етичні стандарти й захищати інформаційний простір держави.

Дослідження О. В. Шевченка повністю відповідає пріоритетам розвитку вищої освіти та оборонної сфери України, визначеним у стратегічних документах: Стратегії воєнної безпеки України, Доктрині «Цивільно-військове співробітництво», Професійному стандарті офіцера тактичного рівня Збройних Сил України «Військова журналістика та соціальні комунікації», а також у міжнародних нормативних актах, зокрема «Стандарти підготовки з питань стратегічних комунікацій НАТО». Результати роботи інтегруються у державні програми цифрової трансформації та розвитку медіаграмотності, сприяють реалізації концепції формування компетентного кадрового резерву Збройних Сил України та інших силових структур.

Особливу значущість теми визначає виявлений автором комплекс суперечностей між зростаючими вимогами до підготовки військових журналістів і наявним станом формування їхніх інформаційно-аналітичних умінь у системі вищої військової освіти. Робота спрямована на подолання цих суперечностей шляхом розроблення та впровадження науково обґрунтованої моделі формування

інформаційно-аналітичної компетентності, перевіреної в освітньому процесі провідних військових навчальних закладів.

Дослідження органічно поєднує завдання модернізації вищої військової освіти з актуальними потребами національної безпеки, відповідає тенденціям розвитку медіаосвіти та сприяє підвищенню готовності інформаційного сектору держави до викликів сучасних воєнних і інформаційних конфліктів.

Обґрунтованість наукової проблеми та вибір напряму дослідження зумовлені також тим, що цифрова компетентність визначається не лише як здатність оперувати технічними інструментами, а й як інтегральна якість фахівця, що охоплює критичне мислення, здатність до аналізу інформації, розв'язання проблем, цифрову безпеку, академічну доброчесність, а також готовність до постійного професійного розвитку в умовах цифрового суспільства.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до наукових тем «Проектне управління розвитком соціально-економічних та інформаційних систем в умовах діджиталізації» (РК 0122U000096) та «Тренди, ризики та детермінанти соціально-економічного розвитку організації в умовах цифрової трансформації» (РК 0121U114199).

Обраний напрям дослідження безпосередньо пов'язаний із завданнями, визначеними державними програмами розвитку Збройних Сил України, стратегіями цифрової трансформації освіти і науки, а також міжнародними стандартами НАТО у сфері стратегічних комунікацій. Він співзвучний пріоритетам модернізації вищої військової освіти, формування цифрових та інформаційно-аналітичних компетентностей, удосконалення системи підготовки фахівців для інформаційного забезпечення оборонної сфери.

Результати дисертаційної роботи мають вагоме значення не лише в теоретичному контексті, а й у прикладному вимірі – для оновлення змісту освітніх програм, розроблення тренінгових курсів, створення методичного забезпечення, підвищення кваліфікації викладацького складу вищих військових навчальних закладів та вдосконалення практичної підготовки майбутніх військових журналістів.

Найсуттєвіші наукові результати, що містяться в дисертації. Дисертаційне дослідження Олександра Вікторовича Шевченка має комплексний характер і спрямоване на розв'язання актуальної науково-педагогічної проблеми – формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки в умовах сучасних воєнно-політичних та інформаційних викликів.

Досягнуто мети дослідження, яка полягала в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці ефективності впровадження моделі формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки. Це було здійснено в контексті підвищення вимог до професійної підготовки кадрів для інформаційного забезпечення оборонної сфери, інтеграції в освітній процес сучасних технологій та методик навчання, а також забезпечення готовності діяти в умовах гібридних і інформаційних війн.

До найсуттєвіших результатів дослідження належать: Розкрито об'єкт і предмет дослідження, якими є відповідно: процес формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів та модель її реалізації у процесі фахової підготовки. Науково обґрунтовано й розроблено модель формування інформаційно-аналітичної компетентності, що включає теоретико-цільовий, організаційно-змістовий та діагностично-результативний блоки, і базується на системному, діяльнісному, компетентнісному та інтегративному підходах. Уточнено та структуровано понятійно-категоріальний апарат дослідження, зокрема подано авторське визначення поняття «інформаційно-аналітична компетентність майбутнього військового журналіста». Розроблено та впроваджено навчально-методичне забезпечення моделі, зокрема збірник ситуаційних завдань, тестові матеріали, а також тренінг «Головне завдання журналіста в умовах війни – вижити!». Визначено й обґрунтовано педагогічні умови ефективного формування інформаційно-аналітичної компетентності, зокрема системність проведення занять, максимально наближених до бойових умов; реалізацію індивідуально-диференційованого підходу; спрямування на самореалізацію здобувачів; високий рівень підготовки викладачів фахових дисциплін. Запропоновано систему критеріїв і показників оцінювання рівня сформованості компетентності та визначено чотири рівні сформованості: високий, вище середнього, середній, низький. Проведено порівняльний аналіз підготовки військових журналістів в Україні, США та Польщі, що дозволило виявити специфіку національної системи та перспективні напрями її розвитку. Здійснено поетапну експериментальну перевірку ефективності запропонованої моделі, результати якої засвідчили статистично значуще підвищення рівня сформованості інформаційно-аналітичної компетентності в експериментальних групах. Сформульовано практичні рекомендації щодо впровадження моделі у систему підготовки військових журналістів, удосконалення освітніх програм і методичного супроводу, а також щодо підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників.

Узагальнюючи вищевикладене, можна стверджувати, що дисертаційна робота містить вагомий теоретичний та прикладний результати, які мають значення для вдосконалення системи вищої військової освіти, підвищення ефективності підготовки військових журналістів і зміцнення інформаційної безпеки держави в умовах сучасних викликів.

Нові факти, одержані здобувачкою. У процесі виконання дисертаційного дослідження Олександром Вікторовичем Шевченком вперше отримано результати, що мають істотну теоретичну та практичну новизну і поглиблюють наукові уявлення про формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки, зокрема:

- Розроблено, науково обґрунтовано та експериментально перевірено модель формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів, побудовану на засадах системного, компетентнісного, діяльнісного та інтегративного підходів.

- Уточнено структуру моделі, яка охоплює теоретико-цільовий, організаційно-змістовий та діагностично-результативний блоки, а також розроблено навчально-методичне забезпечення, що включає збірник ситуаційних завдань і тестових матеріалів, тренінг «Головне завдання журналіста в умовах війни – вижити!».

- Сформульовано авторське визначення ключового поняття «інформаційно-аналітична компетентність майбутнього військового журналіста» з урахуванням особливостей професійної діяльності в умовах гібридних та інформаційних війн.

- Визначено й обґрунтовано критерії та показники оцінювання рівня сформованості інформаційно-аналітичної компетентності і встановлено чотири рівні її сформованості: високий, вище середнього, середній, низький.

- Проведено комплексний аналіз нормативно-правової та освітньої документації, що регламентує підготовку військових журналістів в Україні, з виявленням чинників, які зумовлюють розвиток інформаційно-аналітичних умінь у системі вищої військової освіти.

- Систематизовано педагогічні умови формування інформаційно-аналітичної компетентності, серед яких: системність проведення занять, максимально наближених до бойових умов; реалізація індивідуально-диференційованого підходу; орієнтація на самореалізацію здобувачів в освітньому процесі; високий рівень фахової підготовки викладачів.

- Виконано порівняльний аналіз систем підготовки військових журналістів у США, Польщі та Україні, що дало змогу окреслити сильні сторони й визначити перспективні напрями розвитку вітчизняної моделі.

- Удосконалено методику організації фахової підготовки, яка інтегрує інноваційні освітні технології, сучасні цифрові інструменти, міждисциплінарну інтеграцію та елементи підготовки до діяльності в екстремальних умовах.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційній роботі. Дисертаційна робота Олександра Вікторовича Шевченка ґрунтується на актуальній науково-педагогічній проблемі, сформульованій у контексті комплексу концептуальних суперечностей, які обумовлюють необхідність удосконалення процесу формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів. Насамперед ідеться про невідповідність між зростаючими вимогами до професійної підготовки фахівців інформаційного забезпечення Збройних Сил України та наявним станом розвитку відповідних компетентностей у системі вищої військової освіти; між високими стандартами виконання завдань в умовах гібридних та інформаційних воєн і недостатньою методичною забезпеченістю освітнього процесу для досягнення таких стандартів.

Додаткову актуальність становить виявлений розрив між потребами військових підрозділів, державних структур і суспільства у висококваліфікованих військових журналістах та обмеженими можливостями наявних освітніх програм у частині комплексного формування інформаційно-аналітичних умінь. Ускладнює ситуацію диспропорція між теоретичною та практичною підготовкою, коли зміст

окремих фахових дисциплін лише частково відображає компетентності, необхідні для виконання професійних завдань у реальних умовах бойової обстановки.

У дисертації чітко визначено об'єкт, предмет, мету, завдання та гіпотезу дослідження. Їх реалізація забезпечена комплексом методів, серед яких – аналіз і синтез наукових джерел, порівняльно-педагогічний аналіз, моделювання, педагогічний експеримент, експертне оцінювання, методи математичної статистики. Методологічна основа роботи спирається на системний, компетентнісний, діяльнісний, особистісно орієнтований та інтегративний підходи, що дозволило забезпечити цілісність і наукову обґрунтованість отриманих результатів.

Висновки підкріплені значною джерельною базою, яка охоплює вітчизняні та зарубіжні наукові праці, актуальні нормативно-правові акти, міжнародні стандарти та доктрини у сфері військових комунікацій і журналістики, а також документи НАТО зі стратегічних комунікацій. Це дало змогу сформулювати переконливу доказову базу для теоретичних положень і практичних рекомендацій.

Результати дослідження пройшли апробацію в ході виступів на науково-практичних конференціях, оприлюднені у публікаціях у фахових виданнях, а також впроваджені у навчальний процес вищих військових навчальних закладів, що підтверджує їхню практичну значущість.

Узагальнюючи наведене, можна констатувати, що, наукові положення, висновки та рекомендації, представлені в дисертації, мають високий ступінь теоретичної й практичної обґрунтованості, логічно впливають із мети й завдань дослідження, підтверджені результатами педагогічного експерименту та відповідають вимогам до дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Значення для науки і практики одержаних автором результатів. Практична значущість результатів дисертаційного дослідження Олександра Вікторовича Шевченка полягає передусім у розробленні, науковому обґрунтуванні та впровадженні в систему фахової підготовки майбутніх військових журналістів моделі формування інформаційно-аналітичної компетентності, орієнтованої на поетапне та цілеспрямоване досягнення професійно релевантних умінь і навичок, необхідних для виконання завдань у сучасних умовах гібридних та інформаційних війн.

Сформовано комплекс освітніх компонентів у межах галузі знань 06 «Журналістика», спеціальності 061 «Журналістика» (військова спеціалізація) другого (магістерського) рівня вищої освіти, який містить оновлений зміст навчальних дисциплін, спрямованих на розвиток умінь критичного аналізу інформації, оперативної обробки даних, планування інформаційних матеріалів у кризових ситуаціях, підвищення рівня медіаграмотності та інформаційної безпеки.

Автором запропоновано модернізований зміст програмних результатів навчання, загальних і фахових компетентностей, що може бути використаний як методична основа для вдосконалення освітніх програм, навчальних планів і робочих програм дисциплін військових закладів вищої освіти.

Розроблено навчально-методичне забезпечення дисциплін фахового спрямування, зокрема збірник ситуаційних завдань, систему тестових завдань, методичні рекомендації та тренінг «Головне завдання журналіста в умовах війни – вижити!». Ці матеріали орієнтовані на підвищення ефективності формування інформаційно-аналітичної компетентності у процесі навчання та можуть бути інтегровані в типові навчальні плани вищих військових навчальних закладів.

Результати дослідження впроваджено на базі провідних закладів вищої військової та цивільної освіти України, а саме: Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка (протокол № 9 від 05.05.2025 р.); Воєнної академії імені Євгенія Березняка (протокол № 8 від 25.05.2025 р.); Національної академії сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного (протокол № 28 від 07.05.2025 р.); Запорізького національного університету (довідка № 01/01-23/945 від 11.06.2025 р.). Одержані результати мають потенціал до подальшого масштабування, зокрема у процесі розроблення та модернізації освітніх програм військової журналістики, організації підвищення кваліфікації фахівців інформаційно-комунікаційної сфери, а також у контексті оновлення нормативно-освітньої документації щодо інформаційно-аналітичної підготовки на національному рівні.

З огляду на викладене, результати дослідження мають як теоретичну, так і прикладну цінність, створюють передумови для оновлення змісту фахової підготовки військових журналістів, гармонізації її з міжнародними та європейськими стандартами стратегічних комунікацій, а також сприяють підвищенню якості підготовки фахівців до виконання професійних завдань в умовах сучасних воєнних і інформаційних викликів.

Оцінка структури, змісту та завершеності дисертаційної роботи. Дисертаційна робота Олександра Вікторовича Шевченка є логічно вибудованим, структурно завершеним дослідженням, присвяченим комплексному вивченню актуальної науково-педагогічної проблеми формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки. Зміст роботи відповідає меті, завданням та предметному полю спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» і побудований з дотриманням вимог до кваліфікаційних наукових праць на здобуття ступеня доктора філософії.

Рукопис складається зі вступу, трьох основних розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 284 сторінок, включно з 15 таблицями та 5 рисунками. Структурна організація роботи забезпечує логічну послідовність викладу теоретичних засад, методичних рішень і результатів емпіричної перевірки розробленої автором моделі.

У вступі дисертації чітко обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, об'єкт, предмет і завдання дослідження, подано методологічні засади, розкрито наукову новизну, практичне значення одержаних результатів та наведено дані про їх апробацію.

Перший розділ – **«Теоретичні аспекти формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки»** – вирізняється високим рівнем аналітичності та глибиною концептуального опрацювання. На позитивну оцінку заслуговує проведений автором аналіз нормативно-правового забезпечення підготовки військових журналістів та вимог професійних стандартів, зокрема в контексті національної та міжнародної практики (у тому числі стандартів НАТО у сфері стратегічних комунікацій). Важливим є залучення до аналізу педагогічного та комунікаційного аспектів професійної діяльності, що дозволило обґрунтувати багатовимірну структуру інформаційно-аналітичної компетентності. Значущим є розгляд іноземних моделей підготовки військових журналістів (США, Польща), які стали орієнтиром для розроблення власної концепції. Особливої уваги заслуговує трактування інформаційно-аналітичної компетентності як інтегративного утворення, що поєднує когнітивні, операційно-діяльнісні, мотиваційні та рефлексивні складові, а також її взаємозв'язок з ключовими елементами фахової підготовки.

Другий розділ – **«Методика формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки»** – поєднує теоретичну глибину з прикладним наповненням. Значним результатом є концептуалізація та представлення авторської моделі, що включає теоретико-цільовий, організаційно-змістовий та діагностично-результативний блоки. На позитивну оцінку заслуговує розкриття функціональних характеристик кожного блоку, що забезпечує цілісність моделі та її практичну придатність до впровадження в освітній процес військових закладів вищої освіти. Важливим доповненням є розроблений діагностичний інструментарій оцінювання рівня сформованості компетентності, який охоплює три критерії (мотиваційно-ціннісний, комунікативно-діяльнісний, операційно-діяльнісний) і чотири рівні сформованості (високий, вище середнього, середній, низький).

Третій розділ – **«Дослідно-експериментальна перевірка моделі формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки»** – містить розгорнуте обґрунтування й експериментальну перевірку наукової гіпотези щодо ефективності розробленої моделі. На позитивну оцінку заслуговує побудова критеріального апарату на основі чіткої логіки вимірювання змін, використання таксономічного аналізу та застосування статистичних методів (зокрема критерію χ^2 Пірсона), що надало емпіричним результатам високого рівня достовірності. Варто відзначити ретельну методичну організацію експерименту: обґрунтований відбір учасників, опис етапів реалізації педагогічного впливу, застосування різноманітних інструментів діагностики та якісну інтерпретацію результатів, яка чітко демонструє позитивну динаміку змін у рівнях сформованості компетентності в експериментальних групах порівняно з контрольними.

Підсумовуючи викладене, слід констатувати, що кожен із розділів дисертаційної роботи демонструє високий рівень аналітичної та методичної культури, чітку логічну послідовність викладу матеріалу, наукову новизну та

виражену практичну спрямованість. Дисертація є цілісним і ґрунтовним дослідженням, завершеним як у теоретико-методологічному, так і в прикладному аспектах, і має вагомий практичний значущість для удосконалення системи підготовки військових журналістів у закладах вищої військової освіти.

Відповідність змісту дисертації спеціальності, з якої вона подається до захисту. Зміст дисертаційної роботи повністю відповідає предметній галузі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки» (галузь знань 01 Освіта /Педагогіка). У тексті дисертації відсутні текстові запозичення без посилань на джерело, згідно зі звітом про перевірку системою StrikePlagiarism, що підтверджує дотримання вимог академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. У цілому позитивно оцінюючи дисертаційну роботу Олександра Вікторовича Шевченка, вважаємо за доцільне виокремити дискусійні положення, які потребують уточнення, а також надати низку зауважень, що не знижують її загальної наукової цінності:

1. У розділі 1.1 доцільно чіткіше розмежувати поняття «інформаційно-аналітична компетентність», «інформаційна компетентність» та «аналітична компетентність», підкріпивши це зіставленням із положеннями міжнародних нормативних і рамкових документів, зокрема NATO StratCom Doctrine та UNESCO Media and Information Literacy.

2. У матеріалах підрозділу 1.2 компаративний аналіз підготовки фахівців доцільно доповнити прикладами з досвіду Канади, Великої Британії та Естонії для розширення міжнародного контексту.

3. Опис експериментальної роботи в підрозділі 2.3 варто збагатити прикладами діагностичних завдань, використаних у дослідженні, із зазначенням, які з них є авторськими розробками, а які адаптовані з існуючих методик.

4. При характеристиці організації експерименту у підрозділі 3.1 доцільно додати інформацію про чисельність і основні характеристики учасників, що підвищить репрезентативність і повноту результатів.

5. У всьому тексті роботи бажано забезпечити повну термінологічну та стилістичну єдність, особливо у використанні назв закладів освіти та ключових термінів, пов'язаних із цифровою компетентністю.

6. При висвітленні третього розділу було б корисно подати інтегровану схему реалізації експериментальної перевірки з відображенням етапів, педагогічних умов, критеріїв оцінювання та логіки реалізації моделі, що підвищить методичну прозорість і практичну цінність отриманих результатів.

Висловлені зауваження не знижують теоретичної та прикладної цінності проведеного Олександром Вікторовичем Шевченком науково-педагогічного дослідження та не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації. Робота містить вагомий науково-теоретичний і практично зорієнтований результати та має суттєве значення для розвитку й удосконалення системи підготовки військових журналістів у закладах вищої військової освіти, а також для підвищення рівня інформаційно-аналітичного забезпечення оборонної сфери України.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Олександра Вікторовича Шевченка «Формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у процесі фахової підготовки» є актуальним, завершеним, цілісним дослідженням, що має значну наукову новизну, теоретичну глибину та прикладне значення. У дисертації здобувачем отримано нові, науково обґрунтовані результати щодо теоретико-методологічних і дидактичних засад формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх військових журналістів у системі вищої військової освіти.

Наукове значення дослідження полягає у розробленні моделі формування інформаційно-аналітичної компетентності, визначенні її структурних компонентів, критеріїв та рівнів сформованості, а також у верифікації ефективності запропонованої моделі в умовах освітнього процесу військових закладів вищої освіти. Практичне значення роботи підтверджується впровадженням результатів дослідження у навчальний процес провідних вітчизняних закладів, розробленням навчально-методичних матеріалів та діагностичного інструментарію, які можуть бути використані для підготовки військових журналістів, підвищення їхнього професійного рівня та вдосконалення системи інформаційно-аналітичного забезпечення оборонної сфери України.

За актуальністю, науковою новизною, практичним значенням отриманих результатів, змістом і оформленням робота відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження вимоги до оформлення дисертацій» і затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 року «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження доктора філософії», а її автор, Олександр Вікторович Шевченко заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 – Освітні, педагогічні науки, галузі знань 01 Освіта / Педагогіка.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
заступник директора з науково-педагогічної роботи
Дунайського інституту
Національного університету
«Одеська морська академія»

Ірина СМІРНОВА

Підпис Смирнова І. П. підтверджую
Правдивий оригінал 18.02.2022 рр. Смирнова І. П.